

Prof. dr hab. Adam Jonkisz
Katedra Logiki, Epistemologii i Filozofii Nauki
Instytut Filozofii, Wydział Filozoficzny
Akademia Ignatianum w Krakowie

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Kamila Szymańskiego
Carla Mitchama projekt filozofii techniki
napisanej pod kierunkiem dra hab. Ewy Agnieszki Lekkiej-Kowalik, prof. KUL
promotor pomocniczy dr Tomasz Łach

A.1 Przedmiot i cel rozważań, charakter rozprawy

Przedmiotem rozważań przedstawionych w rozprawie jest C. Mitchama filozofia techniki, a głównym ich celem jest rekonstrukcja filozoficznych poglądów Mitchama na technikę, a zwłaszcza na filozofię techniki, tj. rekonstrukcja jego programu filozofii techniki: jak powinna być rozumiana i rozwijana, jakie cele i jakimi metodami ma osiągać, z których nauk pomocniczych i zbliżonych oraz jak ma korzystać. Cele dodatkowe, wskazane już we Wstępie [10 – liczby w nawiasach kwadratowych odsyłają do stron rozprawy], to ukazanie, zwłaszcza – porównawcze, kontekstu tych poglądów, tj. innych filozoficznych koncepcji techniki, oraz krytyczna analiza koncepcji Mitchama.

Rozprawa jest monograficznym opracowaniem filozoficznych poglądów Mitchama, w którym przeważają rozważania rekonstrukcyjne, sprawozdawcze i oceniające, uzupełnione analizami porównawczymi i krytycznymi.

A.2 Układ i zawartość rozprawy

Główna część rozprawy jest podzielona na cztery rozdziały, ponadto są wydzielone Wstęp, a po rozdziałach głównych: Zakończenie, Bibliografia, Spis rysunków i tabel, Spis treści i streszczenie w języku angielskim oraz indeks nazwisk (całość rozprawy ma 261 stron).

Wstęp do rozprawy jest typowy: zawiera uzasadnienie podjęcia tematu wskazanego tytułem pracy oraz charakterystykę rozważań zawartych w głównej części rozprawy: sformułowanie ich celu (głównego i dalszych), zapowiedź układu i zawartości części oraz stosowanych metod.

Określając **zawartość rozdziałów** skrótowo, można powiedzieć, że:

- w **rozdziale pierwszym**, po życiorysie naukowym Mitchama, są omówione jego: poglądy na cele filozofii techniki; uzasadnienie potrzeby zdefiniowania pojęcia techniki, a także pojęcia technologii; sprawozdanie z różnych znaczeń tych pojęć i propozycje terminologiczne uściślające te pojęcia – omówienie to zawiera komentarze metodologiczne Autora (wspierane często autorytetem S. Kamińskiego). W ostatnim paragrafie są uwagi o trudnościach (skutkujących błędami) w przekładzie tych terminów na język polski, uwagi obficie ilustrowane przykładami użycia (i znaczenia) tych terminów w literaturze obcojęzycznej.
- przedmiotem rozważań **rozdziału drugiego** są – ujęte od strony poglądów Mitchama – związki między filozofią techniki, a filozofią nauki, historią techniki i filozofią inżynierii; jego propozycja wyróżnienia w dziejach i uprawianiu filozofii techniki tradycji humanistycznej (HFT) i inżynierskiej (IFT) oraz postulat ich połączenia.
- w **rozdziale trzecim** są analizowane filozoficzne poglądy Mitchama na technikę – wypracowane przez niego w dyskusji z innymi koncepcjami – dotyczące postaci, w jakich technika przejawia się w ludzkim świecie (wytwory, wiedza, działania i tzw. wola), oraz jej odbioru i wpływu społecznego (techniczny: determinizm vs indeterminizm oraz substancywizm vs instrumentalizm), a także zmieniającego się w dziejach stosunku do techniki (starożytny sceptycyzm, oświeceniowy optymizm, romantyczna „ambivalencja”).
- **rozdział czwarty** zawiera rozważania zdające sprawę z wpływu koncepcji Mitchama na dyskusje toczone w filozofii techniki, w których są wypowiedzi zarówno aprobujące jego propozycje filozoficzne, jak i zawierające krytykę tej koncepcji sformułowaną przez przedstawicieli alternatywnych ujęć rozwijanych w tej dyscyplinie. Rozważania sprawozdawcze są uzupełniane na bieżąco uwagami wartościującymi oraz podsumowane autorską oceną poglądów Mitchama na technikę i filozofię techniki, ukazującą także wady i braki jego koncepcji oraz możliwe jej modyfikacje i uzupełnienia.

Sednem **Zakończenia** są wnioski podsumowujące główne wyniki rozważań [237-238], dotyczące: charakteru badań i działalności edukacyjnej Mitchama; wpływu jego poglądów na dyskusje i koncepcje w filozofii techniki; „dylematu” dążenia w filozofii techniki do autonomiczności („wypracowania tożsamości”) a nieuniknioną jej interdyscyplinarnością; oraz postulatu połączenia w niej podejścia humanistycznego (teoretycznego) z inżynierskim (praktycznym). Autor formułuje ponadto pytania, które stały się zasadne w kontekście wyników przedstawionych w rozprawie i warte podjęcia w odrębnych badaniach.

Bibliografia obejmuje nie tylko prace cytowane w tekście i jest podzielona najpierw na „Literaturę źródłową (48 pozycji) i „Literaturę pomocniczą” (ponad 150), po czym jest

zestawiona odrębnie „Netografia” (ok. 50). Spis rysunków i tabel zawiera 5 pozycji, w Indeksie są wskazane wystąpienia w tekście ok. 250 nazwisk.

B. Uwagi do rozprawy

Przedstawione wyniki rekonstrukcji poglądów C. Mitchama a także przyjęty w rozprawie sposób ich uporządkowania skłaniają do sformułowania uwag wskazujących możliwe ulepszenia – w zakresie struktury rozprawy, jej treści i strony formalnej.

B.1 Uwagi ogólne

1) Tytuł rozprawy jest za wąski. Użyte w tytule słowo „projekt” wskazuje, że przedmiotem rozważań jest sformułowany przez C. Mitchama program filozofii techniki, jego koncepcja filozofii techniki. Rzeczywiście, metanaukowe poglądy i postulaty Mitchama są głównym przedmiotem analiz zawartych w rozprawie. Autor zdaje z nich sprawę przede wszystkim w rozdziale drugim – zapowiada ten rozdział jak „poświęcony metanaukowym rozważaniom Mitchama” [11] – a także w rozdziale pierwszym, wyjąwszy jego biograficzny podrozdział 1.1 i paragraf 1.3.4. poświęcony różnicom w znaczeniach i użyciach terminów „technologia” i „technika” (w tym kontekście, i tylko w dwóch fragmentach, jest odniesienie do Mitchama). Przedmiotem analiz zawartych w pracy jest jednak nie tylko „projekt” filozofii nauki, lecz także filozoficzne poglądy Mitchama na technikę – analizowane głównie w rozdziale trzecim – oraz oddziaływanie tych poglądów, naukowe na nie reakcje (akceptacja, dyskusje, krytyka) – omówione w rozdziale czwartym. Na szerszej rozumiany przedmiot rozważań wskazuje sam Autor, gdy zapowiada „rekonstrukcję najważniejszych koncepcji Mitchama, a także ułożenie jego myśli na tle innych stanowisk ...” oraz uzupełnienie „krytyczną refleksją nad jego stanowiskiem” [10]. Obecny tytuł obejmuje więc rozważania rozdziałów 1. i 2., uwzględnienie analiz rozdziału 4. trzeba już wskazać i uzasadnić we Wstępie, a rozdział 3. jest poza zakresem analiz zawężonych w tytule „projektem”. Ponieważ w filozofii, jak wiadomo, jest tak, że również rozważania i koncepcje metafizyczne do niej należą, więc i w przypadku filozofii techniki są w niej nie tylko filozoficzne poglądy na technikę, lecz także rozważania i koncepcje dotyczące filozofii techniki, a pośród nich programy („projekty”) tej dyscypliny filozoficznej. Dlatego tytuł rozprawy adekwatny do jej zawartości – i zadań zrealizowanych przez Autora – to *Carla Mitchama filozofia techniki*.

2) Do zagadnień (zadań) objętych tym szerszym tytułem powinna być dostosowana struktura pracy, tj. podział na części i ich układ. Potrzebny jest rozdział wprowadzający, w którym powinno być jednak to tylko, co przydatne lub potrzebne do omówienia poglądów Mitchama, a

co nie wymaga streszczania czy rekonstruowania tych poglądów. Taki wprowadzający charakter ma niewątpliwie życiorys naukowy Mitchama (niemieszczący się w obecnym „Zagadnienia wprowadzające”), mógłby tu być paragraf o rozwoju filozofii techniki (lecz nie streszczenie prac Mitchama) oraz powinny pozostać obecne, a może i dodane inne rozróżnienia pojęciowe i uściślenia definicyjne podstawowe, tj. przyjmowane przez Autora w całych rozważaniach (lecz ponownie – bez przytaczania i analizowania propozycji Mitchama).

Z kolei rozważania główne (przedmiotowe dla Autora rozprawy) warto wyraźniej uporządkować według wyżej opisanego podziału poglądów Mitchama: (i) prezentacja jego metafizologii techniki, tj. jego historii filozofii techniki – tu jego badania nad zmieniającym się w dziejach rozumieniem „techniki” i pojęć zbliżonych (obecnie fragmenty takie głównie w rozdziale pierwszym) – oraz jego „projektu” filozofii techniki (obecny rozdział trzeci i wiele fragmentów z rozdziału pierwszego); (ii) omówienie jego filozoficznych poglądów na technikę (rozważania zawarte w obecnym rozdziale trzecim, może jednak w układzie: najpierw wyróżnione w dziejach relacje do techniki, następnie jej opisywane dzisiaj „manifestacje” i podsumowująca charakterystyka relacji dziejowych w terminologii „manifestacji?”); (iii) końcowy rozdział poświęcony znaczeniu poglądów Mitchama: wyników uznanym, dyskutowanym, krytykowanym w filozofii techniki, w którym, obszerniejszej niż obecnie, Autora ocena różnych reakcji na poglądy Mitchama oraz ich znaczenia w filozofii techniki (obecnie rozważania na ten temat też są w rozdziale ostatnim).

B.2 Uwagi szczegółowe

1. Tytuły części/struktura pracy

1.1 Nie jest trafny/ jest wadliwy tytuł:

- rozdziału 1 = Zagadnienia wprowadzające (nie obejmuje podrozdziału 1.1, bo życiorys nie jest zagadnieniem do postawienia w tej rozprawie);
- podrozdziału 1.3 = Termin i pojęcie „technika” (poprawny: Termin „technika” i pojęcie techniki; wystarczyłoby: *Pojęcie techniki*, bo termin to wynik uściślenia znaczenia);
- paragrafu 1.3.1 = Rola definiowania przedmiotu badań (w tekście, po wprowadzających uwagach ogólniejszych, mowa o potrzebie zdefiniowania techniki, czyli przedmiotu filozofii techniki)
- rozdziału 2 = Filozofia techniki a dziedziny pokrewne (bezpośrednio wskazuje na paragrafy 2.1, 2.2 i 2.4, a do 2.3 = Dwie tradycje ... odnosi się jedynie pośrednio).

- podrozdziału 3.2 = Trzy sposoby „bycia z techniką” (wskazuje tylko na paragrafy 3.2.3, 3.2.4 i 3.2.5, nie obejmuje zawartej w 3.2.1 dyskusji wokół opozycji determinizm-indeterminizm oraz omówionej w 3.2.2 „matrycy stanowisk”).
- paragrafu 3.2.2 = Matryca stanowisk relacji człowiek-technika (bez „stanowisk” nadaje się na nagłówek omówionego w tym paragrafie schematu).
- rozdziału 4 = Recepcja i krytyka myśli Mitchama – recepcja obejmuje także reakcje krytyczne; wadliwe są także tytuły podrozdziałów: „oddziaływanie (w tytule 4.1) obejmuje także „stanowiska krytyczne” (tytuł 4.2).

1.2 Zakończenie powinno zawierać wyłącznie wyliczenie głównych wyników (wnioski na s. 237-238), ich ocenę w kontekście badań zastanych (tego w Zakończeniu brak) oraz wskazanie problemów do dalszych badań (dotyczą tego fragmenty Zakończenia po wnioskach); nie powinno w nim być nowych analiz i ocen dotyczących problemów postawionych w punkcie wyjścia (a są takie na s. 238-239).

2. Uwagi do treści

2.1 Trzeci podrozdział rozdziału pierwszego (Termin i pojęcie „technika”) nie jest, wbrew zapowiedzi, „poświęcony analizom i przedstawieniu semiotycznego rozumienia techniki” [14], nie zawiera bowiem ani prezentacji, ani analiz takiego rozumienia techniki, lecz uwagi metodologiczne o potrzebie definiowania (i o tym, jak „definicja” jest rozumiana przez Autora), zastosowane do tego, co Mitcham, w kolejnych publikacjach ogłaszał na temat definiowania (zwłaszcza – historii definiowania) techniki i rozumienia pojęć pokrewnych. Rozważania zawarte w 1.3.1 i 1.3.2 wiąże z semiotyką to tylko, że z ustaleń semiotyki logicznej korzysta się, gdy w ogólnej metodologii nauk mowa o definicjach; a zawartość paragrafów 1.3.3 (nb. już w 1.3.2 są obszerne fragmenty odpowiednie do tego, na co wskazuje tytuł 1.3.3) oraz 1.3.4 nawiązują nie do semiotyki logicznej, lecz do językoznawstwa.

2.2 Określenie przytoczone z podręcznika Z. Ziemińskiego odnosi się tylko do niektórych (choć najczęściej stosowanych) definicji. Ponieważ dla rozważań rozprawy nie jest potrzebne odnośnienie się do ustaleń teorii definicji, rozumienie definicji można było w analizach założyć (tym bardziej, że Autor nie nawiązał do przytoczonej definicji „definicji”).

2.3 „W rozumieniu Mitchama, badania nad *teoriami nauki* związane były z filozoficzną refleksją nad nauką jako taką (np. jej celami lub metodami). Refleksja nad *teoriami naukowymi* dotyczyła zaś badań nad konkretnymi teoriami, które są formułowane przez naukowców” [75] – takie rozumienie jest błędne, niezgodne także ze znaczeniem terminów „teorie nauki” i „teorie naukowe”: badania nad teoriami nauki dotyczą koncepcji sformułowanych w filozofii nauki (czyli

są meta-metanaukowe), a badania teorii naukowych są prowadzone m. in. w filozofii nauki (jako jednej z metanauk). Błąd ten powinien Autor rozprawy dostrzec i skorygować.

2.4 „Z czasem, czego dowodzi wykształcenie się filozofii techniki, dokonano się wyodrębnienie techniki z nauki, dzięki dostrzeżeniu różnic występujących pomiędzy tymi dwoma przedmiotami.[78] – dostrzeżenie różnic dokonano się w refleksji nad nauką i mogło się przyczynić nie do wyodrębnienia techniki, lecz oddzielenia filozofii techniki od filozofii nauki.

2.5 Nie jest trafne używanie nazwy „wola” na oznaczenie czwartego przejawu techniki w świecie, zwłaszcza gdy kojarzy się desygnat tej nazwy z władzą lub aktem. Lepsze nazwy to np. „skłonność do działania” lub „nastawienia” „postawy”. Nazwy te nasuwają skojarzenia zgodne z przytoczonym w rozprawie określeniem: „Wola techniczna objawia się w świecie pod postacią określonych zachowań i sposobu myślenia o świecie przez człowieka (np. jako obszaru wymagającego zagospodarowania).”, a także z komentarzami do sformułowań Mitchama, w których w określaniu „woli” pojawia się w definiensie „chęć” [168]. Ten zarzut terminologiczny można także kierować do prac Mitchama, gdy jednak omawia się jego koncepcję, warto zwrócić uwagę na wady nazewnictwa i poszukiwać trafnych terminów (tym bardziej, że wiele podobnych uwag i obszernych analiz językowych jest i w pracach Mitchama, i w rozprawie).

2.6 Są w pracy zbędne powtórzenia, na przykład:

- główne poglądy Mitchama (np. o dwóch tradycjach i czterech przejawach) są skrótowo przedstawione w 1.1 (Życiorys naukowy – nb. w podrozdziale tym Autor często zamiast zarysu twórczości zaczyna przedstawiać, a nawet oceniać poglądy), następnie poszczególne z nich są omawiane nie tylko w odpowiedniej dla nich części rozważań głównych, po czym przypominane w analizach porównawczych (4.1 i 4.2) oraz w uwagach podsumowujących i oceniających (4.3).
- Opis struktury pracy i zawartości rozdziałów jest i we Wstępie (w stylizacji zapowiadającej), i w Zakończeniu (w stylizacji sprawozdawczej).

2.7 Są fragmenty pracy (np. podrozdział 1.2), w których obszerne cytaty powinny być zastąpione zwięzłymi omówieniami (teraz są i cytaty, i obszerne omówienia).

3. Stron formalna rozprawy

3.1 Język

Praca została napisana językiem poprawnym, jej części główne i dodatkowe (spisy treści, przypisy, rysunki, tabela, biografia, streszczenie) są opracowane starannie. Mimo to są w tekście błędy językowe. Błędy są najczęściej stylistyczne oraz składniowe (niektóre utrudniają zrozumienie treści oraz oddzielenie poglądów referowanych od poglądów Autora rozprawy), ponadto interpunkcyjne, zdarzają się tzw. literówki (niżej przykłady błędów wybrane spośród dostrzeżonych)

Styl:

- „Pierwszy rozdział ma na celu przedstawienie ...” [10], „Drugi podrozdział ma na celu analizę celów” [11], „Pierwszy podrozdział ma na celu pokazanie ...” [11], „Trzeci rozdział ma na celu przedstawienie ...” [11], „Pierwszy z nich ma na celu... [12], „Drugi podrozdział z kolei ma na celu ...” [12], „...czasopisma podejmujące się analiz” [13] – to Autor (nie rozdział, paragraf, czasopismo itp.) stawia/osiąga cele, podejmuje problemy, analizuje itp. Oprócz poprawności warto też dbać o urozmaicenie sformułowań zapowiadających zawartość części pracy.

- częste jest użycie „jakich/jakiego/...” zamiast poprawnego w danym kontekście, wskazującego na konkret „których/którego ...” – np.: „Czwartym, ostatnim celem, jaki przebiega się z analiz prac Mitchama ...” [47], „Cele, o jakich pisze Mitcham...” [47] itd.

- „... formułuje pod jej adresem określone oczekiwania, ale także lęki i obawy z nią związane [173] – lecz żywi/przejawia także lęki ... .

Składnia

„jego stosunek oraz roli i celów ...” [13] – całe pierwsze zdanie na tej stronie jest wadliwe językowo.

- „Wymienione nazwiska dowodzić mogą ...” [27] – wymienienie tych nazwisk dowodzi/świadczy o tym, że ... .

-, „Pierwszym z celów filozofii techniki, jaki wyłania się w toku analiz, to konieczność ...” [32] – jest konieczność ... .

-, „Dokonując oceny rozwoju technicznego, kryterium tejże oceny powinno być coś innego, niż sama technika i jej wzrost” [38] – gdy się ocenia ..., powinno się ... (lepiej: kryterium rozwoju ... nie może dostarczać sama technika ...).

- „Jego zdaniem programy kształcenia inżynierów nie mają na celu ubogacenie ich człowieczeństwa i pokazania pluralizmu rzeczywistości, wykraczając poza sferę techniki, lecz kształcenie humanistyczne traktowane jest w sposób instrumentalny [45] – ... ubogacenia ...; nie wiadomo, co wykracza lub ma wykraczać?

„. Należy za tym dążyć do ...” [46] – zatem.

- „Warto zauważyć, że także definicja jest elementem, który należy zdefiniować, dlatego, odwołując się do stanowiska Zbigniewa Ziemińskiego, definicje rozumiem ...” – Przyjmuję, że definicja to ... .

- „Zasadność podjęcia się analiz tego problemu wynika z faktu, że w języku polskim dominującym terminem w tym obszarze badań jest „technika”, nie zaś technologia, która posiada inne znaczenie” [64] – zasadność wynika z faktu? (analizy są uzasadnione tym, że ...); jeśli jest „technika”, to powinno być również „technologia”.

- „zaprezentowanie recepcji poglądów Mitchama wśród ...” [192] – recepcji ... przez ... .

- „Zarzutem stawianym Mitchamowi jest także jego metafizyczne, spekulatywne podejście do techniki” [214] – Mitchamowi zarzuca się także jego ... .

- „warto ponownie podkreślić istotną rolę, jaką Mitcham odegrał w kształtowaniu filozofii techniki, posługując się argumentami, które w pracy zostały przedstawione” [225] – skutek błędu dwuznaczne

- „możliwości techniki kształtowania rzeczywistości...” [225] – możliwości kształtowania rzeczywistości przez technikę.

-, wiele obszarów życia staje się w coraz większym stopniu związanych właśnie z techniką – komunikacja (np. media społecznościowe), estetyka (np. sztuka cyfrowa czy wirtualne muzea)

czy o wielu rodzących się problemach natury moralnej.” [226] – ???

- „wydawać by się mogło, że obszar ten nie jest na tyle złożony, zaś jego przedstawiciele są na tyle nieliczni, że waga tego typu badań wydawać by się mogła nieznaczna.[226] – Autor pogubił się w negacjach i składni: ... liczni, by waga takich badań mogła być znaczna (lepiej: by badania takie miały duże znaczenie).

- „wyróżniając dwie tradycje, nie dokonuje w wystarczających sposób ich charakterystyki, jak i nie dokonuje przedstawienia w jasny i klarowny sposób kryteriów pozwalających zakwalifikować poszczególnych badaczy do danej tradycji” [230] – niedostatecznie charakteryzuje wyróżnione tradycje i nie wyjaśnia kryteriów kwalifikowania do nich poszczególnych badaczy.

- „moja własna ocena jego stanowisk, pozwalająca wskazać zarówno pozytywne jak i problematyczne momenty w badaniach” [237] – ocena poglądów ukazująca ich zalety i wady

- „... dwoma tradycjami” [238] – dwiema.

Literówki (w indeksach numerów stron numery wierszy), wyrażenia zbędne albo pominięte

- „jakich jak” [5²] – takich, jak,

- zbędne „ona” [5⁴],

- „Również te rozważania te są” [22],

- zbędne „zdaniem Mitchama” [46¹⁶],

- „Podział, który zaproponował, można w ramach poniższego schematu [147] - ... przedstawić na

-, istotne od rozumienia techniki” [215] – miało być „do”, poprawnie: istotne dla zrozumienia,

- „wydobycie filozoficznych konotacji” [236] – brak „ich”.

Są także błędy interpunkcyjne (oddzielanie przecinkiem podmiotu i orzeczenia [np. 216₉], brak przecinków wydzielaających wtrącenia).

3.2 Przypisy i Bibliografia

Przypisy (w sumie 742) są wartościowym uzupełnieniem rozważań głównych, tym bardziej, że obok przypisów odsyłających do literatury wiele jest przypisów zawierających oryginalne wypowiedzi Mitchama, przetłumaczone lub omawiane w tekście, oraz są przypisy komentujące. Opisy bibliograficzne prac cytowanych są w przypisach poprawne i podawane w jednym stylu (i opisy pełne przy pierwszym cytowaniu, i skracane w kolejnych), zgodnym ze stylem opisów w Bibliografii.

Podział prac na źródłowe i pomocnicze jest zalecany w opracowaniach takich jak rozprawa – w źródłach są wyłącznie prace autorstwa lub współautorstwa C. Mitchana, a w pomocniczych ich omówienia i prace jakoś z tematem związane (czy wszystkie?). Natomiast wydzielenie „Netografii” jest uzasadnione, o ile dostęp do tych źródeł jest wyłącznie internetowy, a do zestawionych wcześniej – wyłącznie „papierowy”; ponieważ w Bibliografii jest uwzględniony plik zawierający odpowiedzi C. Mitchama na pytania zadane przez Autora dysertacji, więc podział według dostępu wymagałby wyodrębnienia ponadto źródeł znajdujących się tylko w archiwum Autora – choć (ta uwaga jest ważniejsza niż kwestionowanie zasad podziału)

wykorzystanie w rozprawie tego źródła podnosi wartość uzyskanych wyników, a zwłaszcza wiarygodność sformułowanych wniosków.

D. Ocena rozprawy

D.1 Sformułowane wyżej uwagi co do możliwych ulepszeń rozprawy nie podważają mojej dobrej oceny zawartych w niej analiz, okazanych przez Autora umiejętności oraz uzyskanych wyników.

1) Recenzowana praca zawiera monograficzne opracowanie poglądów C. Mitchama na technikę i na filozofię techniki – zarówno poglądów (i badań) historycznych, jak i filozoficznych. Opracowanie to wymagało, po pierwsze, zrekonstruowania poglądów Mitchama, co nie było zadaniem łatwym, jako że zostały one ogłoszone w wielu i metodologicznie zróżnicowanych publikacjach oraz były zmieniane w wyniku jego dyskusji z innymi filozofami, których wypowiedzi, ważne dla interpretacji i oceny koncepcji Mitchama, też są w analizach rozprawy uwzględnione. Po drugie, poglądy te zostały przez Doktoranta uporządkowane – choć można mieć uwagi do schematu, w którym zostały ujęte – i przedstawione w postaci koncepcji filozofii techniki, rozumianej meta-przedmiotowo („projekt”) i przedmiotowo. Ponadto rozważania sprawozdawcze są uzupełnione o uwagi i analizy krytyczne – referowane, lecz także własne – dotyczące treści tej koncepcji oraz jej recepcji i znaczenia (zapowiedziane we Wstępie, nieuwzględnianie w rozprawie oceny Mitchama „interpretacji myśli innych badaczy” jest uzasadnione, o ile nie wpływa to na rozumienie poglądów Mitchama).

Ponieważ, zwłaszcza w filozofii, problemy (pytania) dotyczą także wytworów ludzkich, a wśród nich poglądów i koncepcji filozoficznych, więc przedmiotem zasadnych i wartościowych badań są także koncepcje ogłoszone w dziejach filozofii. Wartościowej wiedzy dostarczają więc nie tylko badania przedmiotowe, lecz także metaprzmiotowe, jak analizy rekonstrukcyjne i historyczne, zwłaszcza gdy – a tak jest w ocenianej rozprawie – dotyczą one koncepcji wypracowanych w dyscyplinie stosunkowo młodej, jaką jest filozofia techniki, koncepcji dotąd całościowo nieopracowanych oraz słabo znanych w filozofii polskiej. Znaczenie i wartość ocenianego opracowania podnosi także to, że niektóre wątki wydobyte z poglądów Mitchama i umiejętnie w rozprawie wyeksponowane są ważne nie tylko dla adresata polskiego i nie tylko dla filozofów – jak na przykład: odpowiedzialność za skutki rozwoju techniki (aspekty etyczne jej rozwoju), potrzeba wieloaspektowej, interdyscyplinarnej, lecz koordynowanej filozoficznie refleksji nad techniką oraz syntezy w filozofii techniki różnych podejść (HFT vs IFT),

uwzględnienie filozofii techniki w edukacji, zwłaszcza w kształceniu przyszłych inżynierów.

Dlatego nie mam wątpliwości co do tego, że **wyniki przedstawione w rozprawie są wartościowym i oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego.**

2) W rozważaniach rozprawy ujawnia się dobre przygotowanie filozoficzne, a zwłaszcza metodologiczne Autora. Jego umiejętność stosowania ustaleń metodologii nauk oraz narzędzi analizy tekstu jest widoczna w rozważaniach bardziej sprawozdawczych, rekonstrukcyjnych, a wyraźniej w analizach porównawczych i krytycznych – dodawanych na bieżąco, a rozwiniętych w częściach rozprawy przeznaczonych na takie analizy (zwłaszcza zawarte w 4.2 odniesienia Autora do P. Durbina i A. Wierzbickiego krytyki poglądów Mitchama oraz uwagi oceniające i postulaty sformułowane w podrozdziale 4.3). Wartościowe jest także to, że Doktorant potrafi osadzić wyniki własnych rekonstrukcji i analiz w szerszym kontekście pojęć i koncepcji filozoficznych – co jest świadectwem nie tylko Jego **znajomości ogólnej wiedzy filozoficznej, lecz także umiejętności jej stosowania.**

3) Wiedza i umiejętności okazane w toku analiz (oparte na metodologii S. Kamińskiego, wzorcowej nie tylko w Szkole Lubelskiej) oraz uzyskane wyniki świadczą o umiejętności rozwiązania problemów filozoficznych – oprócz podjętych w rozprawie także innych zagadnień – czyli o **zdolności do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.**

D.2 K o n k l u z j a

Praca mgra Kamila Szymańskiego spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim; wnioskuję o dopuszczenie do jej obrony, a ponadto zachęcam do odrębnego opracowania i opublikowania zawartych w niej, nowych wyników.

Świętoszówka, 25 lipca 2022

